

Sözlük

Aşağıda sağlık ve güvenlik ya da diğer iş güvenliği konularında bilimsel kaynaklar, epidemiyolojik bulgular ya da araştırma bulguları veya politik belgeleri okurken karşılaşılabileceğiniz bazı terimler açıklanmıştır:

Ampirik (DeneySEL): Usa vurma ve tahmine değil deney ve araştırmaya dayanan.

Analiz: Bir bütünü parçalarının ve bunların ilişkilerinin incelenmesi.

Anekdotel Kanıt: Sistematik veri toplanmasıyla değil, tanımlar ve kişisel tanıklıklardan elde edilen kanıt.

Araştırma (Survey): Çoğunlukla bir soru ya da sorular sorarak bilgilerin sistematik olarak toplanması.

Azami Maruziyet Sınırı (AMS) (Maximum Exposure Limit, MEL): Bir işçinin bir kimyasala uzun bir zaman süresince maruz kalmasına izin verilen en üst yoğunluk.

Bias (yan tutma): Verilerin toplanması, analizi ve yorumlanmasında araştırma sonuçlarının çarpıtılmasına yol açan hata ve usulsüzlüklere. Kasıtlı ya da öznel tercih ve algılamaya bağlı olarak kasıtsız olabilir. Örneğin, şöyle söylerseniz sonuçları etkilemekle suçlanabilirsiniz: " Bu araştırma burun kanaması ve nefes darlığı ile ilgili pek çok rapora dayanarak, sendika tarafından işvereni, hasta bina sendromundan zarar gördüğümüze ve daha iyi havalandırmaya gereksinimimiz olduğuna inandırmak için yapılmaktadır."

Bilgilendirici: Bilgi, olgu ve verileri sağlayan araştırma katılımcıları.

Danışman: Öneri, bilgi ve yardım sağlamak için (Ödeme yapılarak ya da yapılmadan) sözleşme yapılan kişi.

Değişken: Değişebilen ya da değişik değerler alabilen (kullanılan kimyasal tipleri ya da ücret miktarı gibi) herhangi nicelik, nitelik, özellik ya da durum.

Demografik özellik: Bir toplumun ya da bir grup insanın özellikleri (yaş, cinsiyet, çalışma süresi, iş vb. gibi).

Endüstri Hijyeni: İş yerinde hastalık ve yaralanmalara neden olabilecek etmenleri tanıma, değerlendirme ve kontrol altına alma bilimi.

Epidemiyoloji: Bir toplumda hastalıkların ne sıklıkta oluştuğu ve niçin oluştuğunun incelenmesi.

Ergonomi: İnsanı işe uydurmak yerine; işi insana uydurma bilimi, işlerin zorlanma ve diğer yaralanmaları yok edecek ya da en aza indirecek şekilde düzenlenmesi.

Eşik Sınır Değeri (ESD) (Threshold Limit Value, TLV): Kimyasalların, yaklaşık tüm işçilerin, hergün kullanıma rağmen, zararlı etki olmadan maruz kalabileceklerine inanılan ya da böyle olduğu iddia edilen yoğunlukları.

Geçerlilik: Bir araştırma yönteminin ölçülmesi istenileni ve bunu ölçebilme düzeyi.

Görece Risk (Relatif Risk, RR): Maruz kalan kişilerdeki hastalanma ya da ölüm olasılığının, maruz olmayan kişilerdeki riskle kıyaslanması oranı.

Güven Aralığı: (*Epidemiyolojik bir araştırmada*) Değişkenler arasındaki ilişkinin ne dereceye kadar şansa bağlı olarak ortaya çıkmış olarak algılanabileceğinin ölçüsü.

Hastalık Araştırması: Belli bir süre boyunca bir grup insanın yakalandığı hastalık tiplerinin araştırılması.

Homojen (türdeş): Benzer ya da aynı özelliklere sahip, bir şekilde aynı ana gruba bağlı.

İlişki: İki ya da daha çok değişken arasında gösterilen bağlantı.

İnceleme (Testing): Tıp, endüstriyel hijyen ya da laboratuvar gereçleri kullanılarak ölçme ve değerlendirme. İşyerinden alınmış bir madde ya da kan, idrar gibi biomedikal örnekler ölçülebilir. Örneklemeye eş anlamlı kullanılır.

İstatistik Anlamlılık: Araştırmacıların, bir bulgunun şans sonucu ortaya çıkıp çıkmayacağına karar vermelerini sağlayan bir istatistik yöntem.

İşbirliği yapılanlar: Bir ekip ya da ilişkiye tamamlayıcı bazı beceriler ya da bilgi/lerle değer kazandırabilecek ortak.

İzin Verilen Maruziyet Sınırı (İMS) (Permissible Exposure Limit, PEL): Bir kirleticinin aşılması gereken sekiz saat ağırlıklı ortalamasının düzeyi. İMS'ler o şekilde saptanır ki maruziyet İMS'den fazla değilse "aşağı yukarı her işçi" emniyettedir. Bunun anlamı bazı işçilerin sağlık sıkıntısı çekebilecekleridir. İMS'ler çoğu zaman akut zararları önleyecek biçimde saptanır, kronik etkileri uygun biçimde göz önüne alınmaz.

İzleme, gözlemlenme: Değişimleri gözlemek için belli bir süre incelemek; riski değerlendirmek için yoğunluk ya da maruziyetleri sürekli ya da aralıklı kaydetmek amacıyla belli bir süre boyunca örnekler almak ya da ölçümler yapmak.

Kohort: Maruziyet ya da iş gibi ortak bir özellikleri olan ve belli bir süre izlenen bir grup insan.

Maruziyet Profili: Bir işçinin çalışma süresi boyunca maruz kaldığı maddeler ve durumların kaydı.

Mesleki Maruziyet Sınırı (MMS) (Occupational Exposure Limit, OEL): Bir kimyasalın işçilerin maruz kalabileceklerine izin verilen (genellikle yasal olarak zorunlu kılınan) miktar ya da yoğunluk sınırı.

Nedensellik: Sağlıksızlığın, ölümün ya da başka bir etkinin nedeninin saptanması. Herhangi bir şeyin belli bir etki ya da etkilerin nedeni olup olmadığını iddia etmek için standart ölçütler ya da gereklilikler vardır.

Nesnel: Araştırmacı ya da katılımcıların inanç ve isteklerinden bağımsız olarak bulunan.

Niceliksel (Sayısal) Araştırma: Sayısal bilgileri toplayan araştırma, istatistiksel sonuçlar istendiğinde kullanılır.

Niteliksel Araştırma: Sayısal olmayan bilgileri toplayıp, inceleyen araştırma genellikle görüş, kişisel deneyim ve diğer öznel verileri toplamakta kullanılır.

Odak Gruplar: Genellikle bir yürütücü tarafından yürütülen grup görüşmeleri.

Olasılıklar Oranı (OO) (Odds Ratio, OR): Bir olayın olma olasılığının (olabilirlik oranı) olmama olasılığına göre ölçümü.

Olgu – Kontrol Çalışması: Bir değişkenin (belli bir maruziyet gibi) etkilerinin olgularla (hastalığı olan kişiler gibi) bir kıyas ya da kontrol grubunun (hastalığı olmayan kişiler gibi) kıyaslanmasıyla incelenmesi.

Ölüm Araştırması: Belli bir süre boyunca belli bir grup insanda ölüm sayısı ve nedenlerinin araştırılması.

Örnek: Büyük grup hakkında bilgi edinmek amacıyla onun içinden seçilmiş bir grup insan.

Örnekleme: Bir maddenin ölçüm, değerlendirme ve incelenmesinin bu maddeden bir “örnek” ya da küçük bir miktar alınarak yapılması, hava ya da toz örnekleme gibi. Genellikle inceleme yapmayla eş anlamlı kullanılır.

Öznel: Bir kişinin kendi algılama ve sözlerine bağımlı olan.

Protokol: Bir eylemi ya da eylemler dizisini saptayan, üzerinde anlaşılmiş süre veya koşullar.

Psikososyal: Strese bağlı sorunlar gibi bir sağlık sorununa neden olan psikolojik, örgütsel ya da kişisel etmenler.

Rasgele Örnekleme: Araştırma için, daha büyük bir grubun içinden her deneği (katılımcıyı) tamamen şansa bağlı olarak seçmek.

Risk Haritası, Tehlike Haritası olarak da bilinir: Bir işyeri, toplum ya da diğer ilgi alanının çizimi üzerinde tehlikelerin görsel olarak (yapıştırıcılar, semboller ya da sözcüklerle) işaretlenerek ortak veri toplama ve sergileme yöntemi.

Sağlıklı İşçi Etkisi: Çalışan insanlar çalışmayanlara göre daha sağlıklıdır. İşçilerin, özellikle sendikalı olanların; farklı yeterlikte olanlar, yaşlılar ve çalışmayacak kadar sağlıksız olanları içeren çalışmayanlara göre; beslenmeleri ve tıbbi bakıma ulaşmaları daha iyidir, dolayısıyla genellikle daha yüksek yaşam standardına sahiptirler. Pek çok epidemiyolog; sağlıklı işçi etkisi olarak adlandırılan bu durum nedeniyle; işçilerin kalp hastalığı, kanser gibi belli hastalıklar açısından çalışmayan toplumla kıyaslandıklarında olduğundan az hesaplandığına inanır.

Sinerjik Etki: İki ya da daha fazla maddenin birleşik etkileri ki, bu toplam etki, iki maddenin etkilerinin toplamından fazla ve herhangi birinin etkisinden farklı olabilir.

Standart İnsidans Oranı (SİO) (Standard Incidence Ratio, SIR): Araştırılan gruptaki gözlemlenen olguların (hastalık ya da sakatlık gibi) sayısının genel toplumdaki beklenen olguların sayısına oranı.

Standart Ölüm Oranı (SÖO) (Standard Mortality Ratio, SMR): İncelenen bir gruptaki gözlemlenen ölüm sayısının toplumda beklenen ölüm sayısı ile karşılaştırılması oranı.

Tutarlılık: Bir ölçümün her seferinde (tekrarında) aynı sonucu verme kararlılığının ölçütü. Bir araştırma yöntem veya aracının istikrarı.

Uzlaşma: Herkesin fikir birliği.

Veri: Toplanan bilgiler.

Veri Tabanı: Genellikle bilgisayara yüklenen düzenlenmiş bilgi ya da veri topluluğu.

Vücut Haritası: Bir insan vücudu taslağı üzerinde sağlık sorunlarının görsel olarak işaretlenerek (yapıştırıcılar, semboller ya da sözcüklerle) ortak olarak verileri toplayıp, sergileme yöntemi.

Yöntemler, yöntem bilim: Araştırma sürecini yönlendiren çerçeve, araştırma düzeni.

Yürütücü: Bir tartışma ya da diğer etkinliği yürüten ve insanların iletişim kurmasına yardımcı olan kişi. Genellikle kendisi katılmaz, tartışma ya da etkinliğin akışını düzenler, eşgüdümü sağlar.

Aşağıdaki kaynaklardan uyarlanmıştır:

*InFocus Programme on Socio-Economic Security, International Labour Office. (Geneva, Switzerland).
<http://www.ilo.org/ses>*

Firth, M, Brophy, J, Keith, M. 1998. Workplace Roulette: Gambling With Cancer. (Between-the-Lines, Toronto, Canada)

Koren, H. 1996. Illustrated Dictionary of Environmental Health & Occupational Safety. (Boca Raton, Florida, USA: CRC Press, Inc.)

LaPorte, RE, Sekikawa, A, Aaron, DJ. 2001. Epidemiology, the Internet and Global Health. (WHO Collaborating Center, University of Pittsburg, PA, USA) <http://www-eval.srv.cis.pitt.edu/~super1/>

Last, JM. 2001. A Dictionary of Epidemiology. (New York: Oxford University Press)

Olsen, J, Merletti, F, Snashall, D, Vuylsteek, K. 1991. Searching for Causes of Work-Related Diseases. (Oxford, New York, Tokyo: Oxford University Press)

Roskam, E. 1997. Your Health and Safety at Work. (Geneva: International Labour Office)

Vogt, WP. 1993. Dictionary of Statistics and Methodology. (Newbury Park, London, New Delhi: Sage Publications)